

X

Muuan Porthanin edelläkävijä

H. G. Porthan on monissa teoksissaan, ennen kaikkea Juustenin Piispainkronikan selityksissä, kuvaillut suomalaisten etnistä ja lingvististä alkuperää ja sukulaisuuksia tavalla, joka suurin piirtein yhä pitää paikkansa.¹ Kuten tunnettua, vielä pitkälle 1700-lukua suomalaisia pidettiin israelilaisten jälkeläisinä ja suomen kieltä heprean tai kreikan sukukielenä.² Tämän rudbeckilaisuuden nimellä tunnetun raamatullisen fabuloinnin rinnalle alkoi tosin jo 1700-luvun alussa kehkeytyä uusi, tieteellisempi kuva suomalaisten alkuperästä. Ensiksi kuuluisa filosofi Leibniz (1646—1716) ja hänen jälkeensä esim.

ruotsalaiset historioitsijat Erik Benzelius (1675—1743), Sven Lagerbring (1707—87) ja filologi J. Ihre (1707—80) luopuivat israelilaiskuvitelmista, ja heillä oli jo selkeämpi käsitys suomensukuisista kansoista. Sen sijaan he uskoivat, että suomalaiset olivat skyyttien jälkeläisiä. Kohtalokas oli heidän erheellinen uskonsa, että suomalaiset ovat olleet koko Skandinavian varhaisimpia, ruotsalaisia edeltäviä asukkaita.

Nämä hatarat teorit Porthan korvasi uudella, huolellisesti perustellulla. Suomen sukukansat ja niiden asuinpaikat hän luetteli suurin piirtein oikein. Tosin hän jätti samojedit ulkopuolelle ja otti mukaan myös tšuvassit, mutta nämä ovat vähäisiä rikkeitä. Hänen käsityksenä suomalaisten tulosta idästä ja jakautumisesta Suomen-

¹ Näistä ks. äskettäin ilmestynyttä julkaisua Porthanin Valitut teokset.

² Suomen ja sukukielten tutkimuksen historiaa ovat käsitelleet mm. August Ahlqvist, väitöskirja *Bidrag till Finska språkforskningens historia före Porthan* (1854); Otto Donner, *Öfversikt af den Finsk-Ugriska språkforskningens historia*, väitösk. (1872); E. N. Setälä, *Lisiä suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen historiaan* (Suomi III: 5, 1892); Erkki Itkonen, *Suomalais-ugrilaisen kielen- ja historian tutkimuksen alalta* (2. p. 1966).

lahden pohjukassa kahdeksi joukoksi, pohjoiseksi suomalaiseksi ja eteläiseksi virolaiseksi, ei tosin ole täysin nykytutkimuksen mukainen. Porthanin mukaan siirtyminen oli tapahtunut muutamia satoja vuosia Kristuksen syntymän jälkeen.

Porthan ei tietenkään täysin omin päin päätenyt näihin uusiin oivalluksiin. Tosi-asiassa miltei kaikki hänen esittämänsä käsitykset ovat peräisin edeltäjiltä. Porthanin nerokkuus oli hänen kyvyssään omaksuman ne ennakkoluulottomasti ja luoda niistä vakuuttava, entistä tarkemmin perusteltu synteesi. Erityisesti voidaan viitata ns. Göttingenin koulukunnan filologis-historiallisiin tutkimuksiin.³ Siten esim. A. L. Schlözerin (1735—1809) *Allgemeine nordische Geschichte* (1772) oli Porthanille tärkeä lähde ja esikuva.

Mutta myös silloisessa Ruotsi-Suomessa oli jo 1700-luvun alussa ja keskivaiheilla alkanut ilmestyä teoksia, joissa suomensukuista kieliä ja suomensukuisten kansojen asuinseutuja Venäjällä kuvailtiin uudella, voisi sanoa empiirisellä tavalla. Pultavan onnettomalla taistelulla oli ainakin se myönteinen seuraus, että jotkut lahjakkaat upseerit pitkinä vankeusvuosina Siperiassa ja muualla Venäjällä perehtyivät omakohteisesti maan kirjajaan väestöön ja tältä kokemuseräiseltä pohjalta selostivat sukukansojemme kieliä ja oloja. Jo 1730 Ph. J. v. Strahlenberg julkaisi laajan teoksen *Das Nord- und ostliche Theil von Europa und Asia*, jossa hän erityisesti sanavertailujen avulla osoitti suomalaisten heimojen aina samojedeja myöten kuuluvan yhteen; tosin hän selitti heidät hunnien jälkeläisiksi.

Näihin Venäjällä vuosia vankeudessa eläneisiin lahjakkaisiin upseereihin kuului myös suomalainen Simon Lindheim. Jokainen Porthanin tuotantoon perehtynyt on varma Porthanin kiitollisuudenvelasta Lindheimille. Nykyinen oppihistoriallinen

tutkimus häntä tosin tuskin enää tuntee. Ainoa, joka hänen merkityksensä on tunnustanut, on G. Palander viitteessä 3 mainitussa väitöskirjassaan, jossa hän on rinnastanut Lindheimin ja göttingeniläiset Porthanin uusien käsitysten alullepanijoina.

Lindheimillä on oppihistoriallinen arvonsa edelläkävijänä ja muutenkin miehenä, joka raikkaan ennakkoluulottomasti asetti kokemukseen perustuvan ja järkipärisen tiedon yhä vallalla olevaa fabulointia vastaan. Siksi lienee pieni kirjoitus hänestä paikallaan, varsinkin koska hänet on ansiottomasti unohdettu.

Lindheim oli aikoinaan maineikasta sukua. Suvun kantaisä, Paulus Simonis Raumannus,⁴ kotoisin Raumalta, oli Mouhijärven kirkkoherrana v:sta 1662; hän kuoli 1682. Hänen poikansa, jotka ottivat nimen Paulinus, olivat kaikki maineikkaita. Vanhin, Simon Paulinus, tuli Turun Akatemian heprean ja kreikan professoriksi 1684, toinen veli, aateloituna Lilljensstedt, oli korkea virkamies, diplomaatti, runoilija. Hänen käsistään on kuuluisa 1679 painettu kreikankielinen ylistyslaulu Suomen suuriruhtinaskunnasta.⁵ Kolmas veli aateloitiin nimellä Lagerflycht; hän kohosi hovioikeudenneuvokseksi. Neljäs veli, Henrik Paulinus Raumannus, tuli Kokemäen kirkkoherraksi 1688 ja kuoli 1712 tai 1713.⁶ Hänen ja Agneta Arctopolitanuksen poika oli Simon Paulinus, aateloituna Lindheim.

Lindheimin vaiheet suuren Pohjan sodan levottomina aikoina olivat sangen värikkäät. Ainoa jossakin määrin täydellinen elämäkerta hänestä on W. G. Laguksen 1834 julkaistussa *Åbo Hovrätts Historia* I:ssä s. 229—301 ja 558—559. Myöhemmät niukat biografiat ainoastaan toistavat Laguksen tietoja.⁷

Simon Paulinus syntyi Porissa 1686 ja

³ Porthanin herätteistä ks. G. Palander, Henrik Gabriel Porthan historiantutkijana, väitösk. (1901) s. 128—35.

⁴ V. Lagus, *Album studiosorum Academiae Aboensis* I (1891) s. 9.

⁵ I. A. Heikel, *Helsingin yliopisto 1640—1940* (1940) s. 84.

⁶ Lagus, mts. 177.

⁷ A. W. Westerlund, *Åbo hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623—1923* I.

kirjoittautui 9. lokakuuta 1701 Turun akatemian satakuntalaiseen osakuntaan. V. 1706 hän kävi Lyypekissä ja Wissmarissa ja opiskeli jonkin aikaa Frankfurt an der Oderin yliopistossa. Yhä kiihtyvä sota vei kuitenkin myös hänet muassaan. V. 1707 hänet nimitettiin Uplannin rykmentin sotatuomariksi, mutta kaksi vuotta myöhemmin hän joutui Pultavassa vangiksi. Lukuisien muiden kohtalotovereiden tavoin hän jäi Venäjälle aina vuoteen 1722, jolloin hän Uudenkaupungin rauhan jälkeen palasi kotimaahan. Vaikka tarkemmat tiedot vankeusajalta puuttuvatkin, Lindheim näyttää eläneen Venäjällä suhteellisen vapaasti. Hänen kohta käsiteltävästä kirjoituksestaan ilmenee, että hän liikkui eri puolilla Venäjää ja saattoi käyttää hyväkseen kirjastoja ym. Hänen tieteelliset harrastuksensa ovatkin nimenomaan vankeusajan satoa.

Koska Lindheim nyt hyvin osasi venäjän kieltä, hänet määrättiin 1722 Kymenkartanon läänin maaherran apulaiseksi kirjeenvaihtoa varten. Samana vuonna hänestä tuli Turun hovioikeuden ylimääräinen assessori. Hänen muita virkatoimiaan luettelematta mainittakoon, että hänet 1723 määrättiin Ruotsin Pietarin-lähetystön sihteeriksi, aateloitiin 1727, kutsuttiin samana vuonna Upsalan tiedeakatemiaan jäseneksi ja nimitettiin hovioikeudenneuvokseksi 1737. Hän sai eron ynnä oikeuden puoleen palkkaan 1743 ja kuoli naimattomana maatilallaan Sauvossa 1760.

Lagus mainitsee Lindheimistä, että häntä pidettiin yhtenä maamme oppineimmista miehistä. Paitsi syvälinen oikeusoppinut, hän oli myös erinomainen lingvisti. Venäjällä hän oli perusteellisesti oppinut maan kielen. Hänen latinansa on selkeätä ja miltei klassista, mikä ei tähän aikaan ollut yleistä edes Turun akatemian professorien tuotteissa. Vankeusaikanaan hän teki muistiinpanoja kuunpimennyksestä Moskovassa 29. elokuuta 1718 ja lähetystösihteerinä kuunpimennyksestä Pietarissa 10. lokakuuta 1725 (julkaistu latinaksi *Acta literaria et scient. Sveciaessä*

1730 n:o VII s. 38—42). Venäjältä Lindheim myös toi arvokkaita käsikirjoituksia: kolmena sidoksena yhteensä 16 kappaletta, useimmat venäjää tai kirkkoslaavia, yksi puolankielinen ja yksi Lindheimin itse latinaksi kääntämänä. Hänen kuolemansa jälkeen käsikirjoitukset joutuivat hänen serkulleen vapaaherra J. Lagerflychtille ja tämän lahjoituksena Turun akatemian kirjastolle. Porthan on luetteloinut käsikirjoitukset Turun akatemian kirjaston historiassaan s. 194—199 (Porthanin *Opera Omnia V*, 1974); tosin hän valittaa, että niitä oli käsitelty kovin huolimattomasti: osia oli kadonnut, osia repeytyneet. Turun palossa 1827 ne korvaamattomaksi vahingoksi tuhoutuivat. Lahjoitusten joukossa oli myös venäjänkielinen jäljennös Kardiksen 21. kesäkuuta 1661 solmitusta rauhansopimuksesta. Tätä jäljennöstä E. G. Ehrström, yliopiston venäjän kielen lehtori, käsitteli 1816 julkaistussa väitöskirjassaan.

Lindheimin merkittävin kirjallinen tuote oli kuitenkin latinankielinen *De diversa origine Finlandorum et Laponum observationes* (Huomiota suomalaisten ja lappalaisten eri alkuperästä). Kirjoituksen vaiheisiin sopii latinalainen sanonta: *habent sua fata libelli*, kirjoilla on kohtalonsa. Lindheim oli sen laatinut yksinäisellä maatilallaan ilmeisesti 1750-luvulla, jo lähes 70-vuotiaana, ehkä vanhempanakin. Vähän ennen kuolemaansa, 1759, hän lähetti käsikirjoituksen Upsalan tiedeakatemialle. Painettuna se kuitenkin ilmestyi vasta 1775 (*Nova Acta Societatis Regiae scientiarum Upsaliensis* 1775 vol. II s. 1—39). Saksankielinen lyhennelmä kirjoituksesta julkaistiin 1778 *St. Petersburg Journalissa*. Oliko kirjoitus sitä ennen tutkijoiden käytettävissä ja minkälainen vaikutus sillä tällöin olisi ollut uudenaikaisen käsityksen syntyyn, on lähdeaineiston puutteessa tietymätöntä (ks. Palander, mts. 129). Porthan joka tapauksessa viittaa 1775 painettuun julkaisuun.

Kuten nimi osoittaa, Lindheimin tarkoitus on ollut osoittaa vääräksi yleiset

(1923) s. 225—26; Kansallinen elämäkerrasto; Iso tietosanakirja (1930-luvun laitos; puuttuu sen sijaan uudesta laitoksesta).

käsitykset suomalaisten ja lappalaisten lähisukulaisuudesta. Teorian tunnetuimpia edustajia olivat tähän aikaan J. Schefferus, jonka latinankielinen *Lapponia* ilmestyi jo 1673 (suomeksi 1963 Tuomo Itkosen kääntämänä) ja P. Högström, jonka *Beskrifning öfwer de til Sweriges Krona lydande Lapmarker* ilmestyi 1747. Lindheim kirjoittaa s. 30, että »erityisesti Högström, jota pidän erittäin suuressa arvossa, sai minut, pelkästään omaksi huvikseni, panemaan kirjalliseen muotoon sen, minkä aikoinaan miehuusvuosinani olin pannut merkille.» Omakohtainen huomiointi oli hänen lähtökohtansa.

Sekä Schefferus että Högström uskoivat, etteivät lappalaiset olleet muuta kuin suomalaisia, jotka olivat jättäneet heimoveljensä etelässä ja eri syistä siirtyneet pohjoiseen, ja että lapin kieli oli pelkästään suomen sivuverso tai eristyneissä oloissa säilynyttä vanhinta suomea, kuten Schefferus väittää.

Lindheim ei tätä samastusta voinut hyväksyä. Hänen vaikuttiminaan on tuskin ollut fennofilisyys sellaisenaan, vaikka esim. Schefferuksella on joitakin väheksyviä huomautuksia suomalaisesta kansanluonteesta. Pikemmin kyseessä on omakohtaisiin havaintoihin ja mietiskelyyn sekä tietysti myös ajan kirjallisuuteen perustuva vakaumus Suomen kansan alkuperästä.

Seuraavassa on selostus kirjoituksesta. Kirjoitus on ilmeisesti syntynyt pitkähkön ajan kuluessa; siinä on jonkin verran toistoa, poikkeamia sivuaiheisiin ja jopa hajanaisuutta, mutta sen peruslinjat ovat selkeät. Kuten jo olen huomauttanut, kirjoituksen latina on erinomaista.

*

Lindheimin lähtökohta on Tacituksen ja myöhemmin Saxo Grammaticuksen (n. 1150—1220) esittämä kuvaus fenneistä, jota on käytetty perusteena väitteelle suomalaisten ja lappalaisten sukulaisuudesta. Kuvaus näyttää näet sopivan oman ajan lappalaisiin ja samojedehin. Mutta Lindheim huomauttaa, että tämän perusteella suomalaisia voisi pitää yhtä hyvin tataarien ja kalmukien heimolaisina, sillä näidenkin elintavat ovat, maantieteellisten erojen rajoissa, samanlaiset kuin lappalais-

ten: he eivät harjoita maanviljelyä vaan elävät paimentolaisina paikasta toiseen siirtyen. Historiallinen kriittisyys ilmenee Lindheimin toteamuksessa, »etteivät vanhat historiankirjoittajat kaukaisten kansojen tapoja ja luonnetta kuvatessaan ylipäänsä ole voineet saada riittäviä tietoja asioista, joista on liikkeellä vain hataria kulkupuheita.» Vaikka Tacitus on kuvailut suhteellisen luotettavasti Italian lähi-naapureina asuvia germaaneja, hänen etäisistä kansoista ja maista välittämänsä tiedot ovat puutteellisia ja epävarmoja. Saxo Grammaticus on taruineen ja jopa joutavuuksineen vielä epäluotettavampi, eikä hän itse pohjolassa syntyneenä voi saada tietämättömyyttään yhtä helposti anteeksi.

Tacituksen ja hänen jälkeensä monien muiden kuvaukset vanhojen fennien köyhyydestä ja kurjuudesta eivät sovi bjarmien ylistettyyn rikkauteen, heidän jumalansa Jomalan temppelin vaurauteen ja siihen runsaaseen saaliiseen, jonka kuningas Agnen kerrotaan tuoneen mukanaan surmattuaan ensin suomalaisten hallitsijan Frosten. Nämä tarinat ovat yhtä epäluotettavia kuin edellisenkin kaltaiset. Lindheim soveltaa tässä yhteydessä filologista kritiikkiä, kun hän huomauttaa, ettei Froste ainakaan ole voinut olla suomalainen, sillä suomessa ei ole *f*-kirjainta eivätkä suomen sanat ala kahdella konsonantilla.

Ryhtyessään käsittelemään suomen ja lapin väitettyä samankaltaisuutta Lindheim aluksi huomauttaa, ettei kielten sukulaisuus riitä osoittamaan kansojen sukulaisuutta, ellei tukena ole historian argumentteja. Maantieteellisesti toisistaan erillään olevien kansojen välinen kielten sukulaisuus riittää osoittamaan kansojen yhteistä alkuperää. Lingvistinen argumentti on sen sijaan riittämätön, jos kyseessä ovat naapurikansat, joiden välillä on jatkuvaa yhteyttä ja joiden kielissä ei sitä paitsi ilmene yhtä selvää ja runsasta samankaltaisuutta. Naapurikansojen vilkas yhteydenpito saattaa jopa johtaa sekakielten syntymiseen. Esimerkkeinä Lindheim mainitsee Välimeren alueen *lingua francan* sekä Lapissa puhutun, ruotsin ja lapin sekoituksesta syntyneen kauppakielen, *borgaremål*, joka ei mitenkään oikeuta

päättämään ruotsalaisten ja lappalaisten aikoinaan polveutuneen samasta kantasuvusta.

Osaamatta itse lapin kieltä Lindheim lähinnä Högströmiä seuraten osoittaa useita peruseroja suomen ja lapin välillä. Hänen väitteidensä oikeisuus jääköön tässä sikseen. Hänen mukaansa lapissa on substantiiveja enemmän kuin suomessa. Suomalaiset, päinvastoin kuin lappalaiset, eivät pysty yhdellä sanalla ilmaisemaan esim. käsitteitä *vinterväg*, *sommarväg*, samaten *en rik man*, lapissa *ponta* ja *en rik quinna*, lapissa *uspar*. Päinvastoin kuin suomessa, lapissa tavataan kirjain *f* ja kaksi konsonanttia sanan alussa, samoin *z*, jota suomessa käytetään vain typografisena merkinä yhtymässä *tz* osoittamassa äännettä, jonka lähin vastine on englannin *th*. Lindheim jatkaa: »Lapin kieltä taitava henkilö on minulle kertonut, että sanojen taivutus on lapissa suuresti toisenlainen kuin suomessa. Tämä ei kuitenkaan vielä riitä vahvistamaan väitettäni [suomen ja lapin eri alkuperästä]. Paljon painavampi seikka on mielestäni pronominiin ja verbin duaali, joka on yleinen lappalaisilla mutta suomalaisille täysin tuntematon. Kielten yhtäläisyyttä tai erilaisuutta arvioitaessa on käsitykseni mukaan kiinnitettävä huomio ensi sijassa tämänkaltaisiin idiotismeihin, joihin kielen ominaisuus sisältyy, eikä yksinomaan metsästettävä harhailevia sanoja, jotka sattumalta ovat siirtyneet kielestä toiseen ja joita etymologit lisäksi onnettomasti vääntelevät ennen kuin ne joiltakin osin näyttävät sopivan yhteen.» Ero lainasanojen ja kielen perusrakenteen välillä oli jo selvenemässä.

Lisäperusteena suomen ja lapin erisukuisuudelle Lindheim esittää erot ääntämyksessä, erityisesti pitkät lapin sanat, joita suomalaiset eivät edes ristipuulla uhaten pysty lausumaan. Hän arvostelee Schefferusta, joka on liian hätäisesti luetellut lapista ja suomesta samansukuisia sanoja, kuten *lodo* ja *lindu*, *tziaod* ja *sota*, *kamath* ja *kengä*. Myös muiden kansojen suomalaisista ja lappalaisista käyttämät eri nimet vahvistavat käsitystä kansojen eri alkuperästä. Ruotsalaiset nimittävät suomalaisia sanalla *finnar*, lappalaisia *lappar*, norjalaiset vastaavasti *qväner* [kveenit] ja *finnar*,

venäläiset *tziudi* ja *laponi*, toisinaan *lapori*. Lappalaisten kansanrunot olivat erilaisia kuin suomalaisten: he toistivat useita kertoja samoja sanoja, kun taas suomalaisille muinaisrunoille on ominaista ns. lapdakismi ja allitteraatio. Riimi on tullut käyttöön vasta katolisen jumalanpalveluksen mukana. Esimerkkinä Lindheim mainitsee joitakin vanhoja virsiä, jotka on sovitettu suomalaiseen säerakenteeseen sopiviksi.

Osoitettuaan näillä perusteilla väitteet suomalaisten ja lappalaisten sukulaisuudesta perusteettomiksi Lindheim ryhtyy pohtimaan suomalaisten alkuperää. Seuraava lainaus osoittaa hänen historiallista kriittisyyttään: »Näin hämärää ja ajassa kaukaista asiaa totuudenmukaisesti selvittäessä ei riitä pelkästään kotimaisten muistomerkkien etsintä, vielä vähemmän edeltäjien mielipiteiden seurailu. Ne ovat usein perusteettomia ja puolueellisia, ja niitä on sitten tarkemmin tutkimatta levitelty. On verrattava ja tutkittava myös naapurikansojen annaaleja, maantiedettä ja muita osoituksia ympäristön oloista.» Tosin Lindheim tämän jälkeen esittää nykyajan kannalta fantastisen väitteen, että kirjoitustaito olisi ollut maassamme tunnettu ennen kristinuskon tuloa. Venäläisiltä ja ruotsalaisilta on lainattu sanoja osoittamaan suomalaisille uusia asioita, paitsi joitakin kirkollisia termejä, jotka piispa Henrik toi mukanaan Englannista. Sen sijaan *Ramattu*, *kiria* ja *kiriotta* ovat puhtaasti suomalaisia, paitsi ehkä *Ramattu*, joka johtunee kreikkalaisperäisestä venäjän sanasta *Grammati*, josta suomalaiset tapansa mukaan ovat poistaneet toisen alkukonsonantin. Kirjoitustaidon ja varhaisten dokumenttien häviö on ehkä johtunut paavillisten lähetyssaarnaajien väärästä innosta tai joistakin muista syistä, jotka Lindheim kuitenkin jättää tarkemmin selvittelemättä.

Suomen suvun historian tarkastelun Lindheim aloittaa vendeistä (*venedi*), slaavilaiskansasta joka aikoinaan piti hallussaan Itämeren ja Adrianmeren välisiä maita aina Pohjois-Saksaa myöten. Kaarle Suuri ja myöhemmät Saksan keisarit olivat alkaneet ahdistaa vendejä tai, kuten he itse nimittivät itseään, slaaveja. »Kun heidän

siten oli pakko etsiä uusia asuinpaikkoja, he siirtyivät Puolaan, Preussiin ja Pohjois-Venäjälle, jossa silloin etupäässä asui tziudeja, suomalaisia, karkottivat nämä vähitellen ja perustivat Novgorodin valtan.» Lindheim mainitsee erään venäläisen oppineen, jolta hän oli henkilökohtaisesti saanut venäläisiin annaaleihin perustuvia tietoja, ja jatkaa: »Vaikka tarkka ajankohhta, jolloin slaavit tulivat Venäjälle ja tziudit Suomeen, tietysti pysyy epävarmana, samoin se, siirtyivätkö he yhtenä joukkona vai, mikä on todennäköisempää, vähitellen, voidaan vakuuttavasti osoittaa suomalaisten asuneen Pohjois-Venäjällä ennen slaavilaisvalloitusta.» Erittäin varmaa on, että tziudit ovat aikoinaan pitäneet hallussaan Suur-Novgorodin aluetta. Mutta jälkiä heimosta on idempänäkin, Vjatkan suuriruhtinaskunnassa ja erityisesti Permissä. Alueen vanhojen asukkaiden jäännökset ovat nimeltään syrjäänejä (*zirani*). Lindheim kertoo, että »vaikka he pitkät ajat ovat olleet erikielisten kansojen ympäröimiä, he ovat kuitenkin säilyttäneet riittävästi kielestään osoittamaan, että he ovat muiden Venäjän suomalaiskansojen sukulaisia ja samaa juurta. Nämä kansat ovat levinneet Siperiaan asti, seikka jota on vaikea uskoa.»

Lindheim kuvaa sitten Siperian valloittamista erään haltuunsa joutuneen venäläisen käsikirjoituksen mukaan ja mainitsee, että muuan ruhtinas Taibug oli päässyt Irtyšille asti ja tavannut siellä suomalaisia asukkaita (tziudeja). Toisessa kohtaa kirjoitus sanoo vanhasta Siperiasta tiedettävän vain sen, että ennen tataarien maahantuloa se oli ollut kokonaan suomalaisten asumaa. »Näiden jälkeläisiä ovat selvästikin Tobolskin kuvernementissa Irtyšin varrella vaeltelevat ostjakit. Venäläisten vallatessa Siperian heillä oli oma ruhtinaansa (pajari), tataarien liittolainen ja johtaja näiden asettuessa vastustamaan voittoisia venäläisiä. Heidän kielensä muistuttaa suomea paljon enemmän kuin syrjäänen kieli. Alueellinen sijaintikin, muita seikkoja mainitsematta, osoittaa, että he olivat väistyneet tataarien tieltä, jotka olivat ottaneet haltuunsa paremmat eteläiset alueet, ja siirtyneet kylmille ja

vähemmän hedelmällisille seuduille.»

Siperiasta Lindheim siirtyy takaisin Euroopan puolelle. »Nižni-Novgorodin suuriruhtinaskunnassa ja Kasaanin kuningaskunnassa Volgan varrella tavataan kaksi kansaa, mordvalaiset ja tšeremissit, joiden luonne osoittaa, etteivät ne ole slaaveja, seikka jonka venäläiset itsekin tunnustavat, vielä vähemmän tataareja, kuten väitetään kirjassa *Lettres Moscovites*. Erään matkan aikana 1715 tunnistin heidän puheestaan lukuisia suomalaisia sanoja. Heidän kielensä tuntui minusta myös muistuttavan suomea edellä mainittuja ostjakkia ja syrjääniä enemmän.»

Seuraavaksi Lindheim käsittelee voguleja (*wogulitzi*), jotka asuvat Ugoriassa tai Jugoriassa (eli Jugriassa, Jugrassa) ja joita vanhoissa venäläisissä lähteissä nimitetään ugreiksi. Vogulit ovat monien mielestä kielellisesti Transilvanian seklien [unkarilaisten] sukua, joita voidaan pitää hunnien jälkeläisinä. Lindheim ei kuitenkaan omasta puolestaan ole vakuuttunut vogulien suomensukuisuudesta. Vastoin esim. Stahlenbergia Lindheim siten näyttää sulkevan vogulit ja unkarilaiset Suomen suvun ulkopuolelle. Hän kuitenkin huomauttaa kohta, etteivät nämä asiat ole hänelle keskeisiä: »Mutta jätän tämän sikseen palatakseni pääteemaani.»

Näin hän alkaa käsitellä maamme lähintä ympäristöä. »Puolivälissä Moskovaa ja Pietaria on Valdai-niminen alue. Siinä on 500 kylää: 300 venäläistä ja 200 suomensukuista. Näitä venäläiset nimittävät karjalaisiksi (*Koreli*). He puhuvat sujuvasti kumpaakin kieltä, mutta en enää muista, kummalla kielellä he suorittavat kreikkalaiskatolista jumalanpalvelusta. He eivät asu yhdessä venäläisten kanssa vaan erillään omissa kylissään alueen koillisosassa.»

Suomensukuinen kansa on asunut Virossa ja lähialueilla ainakin 9. vuosisadasta lähtien, ajasta jolloin Venäjän tunnettu historia alkaa. Lindheim väittää, että aluetta nimitettiin *Finlandiaksi*, ja viittaa erääseen sotavankeusaikana näkemäänsä venäläiseen karttaan, jossa Viron nimenä on ollut *Tziuchonskaia Semlia* (suomalainen maa), pääpaikkana Haapsalu. Lindheim viittaa myös, tosin erheellisesti, rooma-

laiseen Plinius vanhempaan, joka olisi käyttänyt alueesta nimitystä *Fenningia* (tekstin oikea lukutapa on *Aenignia*). Samassa yhteydessä hän väittää, että nimi Espoo eli *Essbo* tulee muodosta *Estbo*, muistona maahamme muuttaneista virolaisista. Näin hän päätyy väitteeseen, että Viron asukkaat olivat suomensukuisia jo ennen 9. vuosisataa.

Slaavien muutto Venäjälle ja suomalaisten Suomeen on tapahtunut vähitellen. Käsityksissään Lindheim tukeutuu Venäjän varhaishistoriaan, johon hän vankeusajanaan oli hyvin perehtynyt. Hänen johtopäätöksensä on selkeä: »Kukaan ei käsittäkseni saata vaatia jo esitettyjä painavampia perusteita sen seikan vakuudeksi, että Suomen suvun muinaiset asuinpaikat ovat sijainneet Itämeren ja Suomenlahden eteläpuolella ja että slaavit olivat sysänneet heidät liikkeelle kohti itää ja pohjoista, kunnes he lopulta asettuivat asumaan meidän nykyiseen Suomeemme, karkotettuaan sieltä lappalaiset, alueen siihenastiset asukkaat.»

Lindheim käyttää paikannimiä todistena Suomen varhaisesta lappalaisasutuksesta. Historia osoittaa, että varhemmat valtiat ovat jättäneet paikannimiä jälkeensä, kuten roomalaiset Britanniaan ja kreikkalaiset Aasiaan. »Samaa osoittavat maamme monet lappalaisperäiset vesistöjen, kaupunkien, kylien ja pitäjien nimet, kuten *Lapfjärd*, *Lapmark*, *Lappo*, *Lappträsk*, *Lapwesi*, *Lapstrand*; viimeksi mainitun suomenkielinen nimi, *Lapin randa*, osoittaa asian vielä paljon selvemmin. Vaiti ei voi myöskään olla kaikkialla tavattavista majojen ja kalastajien muinaisten asuinpaikkojen jäännöksistä, joista nykyiset asukkaat käyttävät nimeä *Lapin Kodat*.»

Suomalaisten ja lappalaisten kuvailtu varhaishistoria ei siten sovi Högströmin ja Schefferuksen väitteisiin suomalaisten ja lappalaisten yhteisestä alkuperästä. Högströmin mukaan lappalaiset olivat eriytyneet suomalaisista näiden ryhdyttyä rakentamaan taloja ja viljelemään maata, kun taas Schefferuksen mukaan suomalaiset ja lappalaiset olivat irtautuneet toisistaan tulevien lappalaisten kulkiessa useina muuttoaaltoina pohjoiseen.

Lappalaiset eroavat antropologisesti mel-

koisesti suomalaisista, ja tämä on Lindheimille tärkeä lisätodiste kansojen eri alkuperästä, jos peruste yhdistetään toisiin, etenkin historiallisiin argumentteihin. Hän siteeraa Högströmiä, joka kertoo lappalaisten olevan »lyhyitä, kasvoiltaan tummia, mustahiuksisia, teräväleukaisia, onttoposkisia, leveäkasvoisia». Suomalaiset sen sijaan ovat tyystin toisennäköisiä. He ovat pitkiä, kalpeakasvoisia; heidän hiuksensa ovat vaaleat tai punertavat, parrankasvu on runsas. Lindheim kirjoittaa: »En ole milloinkaan nähnyt leveäkasvoista [suomalaista] miestä. Havaitessani sattumalta tämännäköisen naisen matkallani maan halki Uudenkaupungin rauhan jälkeen pidin sitä outona ja ennennäkemättömänä ihmeenä.»

Lindheim siteeraa myös Linnén Fauna Sveciaessa esittämää suppeaa mutta, kuten hän sanoo, erinomaista luonnehdintaa suomalaisista ja lappalaisista: »suomalaiset: jänteikäs vartalo, vaaleat, pitkät hiukset, tummat silmäterät. Lappalaiset: lyhyt, laiha vartalo, mustat lyhyet hiukset, mustat silmäterät.» Lindheim arvostelee kirpeästi Schefferusta, joka oli väittänyt suomalaisten ja lappalaisten fyysisen eroavuuden aiheutuneen erilaisesta ravinnosta, johon pohjolan ankara ilmasto oli lappalaiset pakottanut. »Useat esimerkit osoittavat, ettei näin ole laita. Kalmukit säilyttävät erityiset kasvopiirteensä huolimatta asuinpaikan ja ravinnon muutoksista. Sama havaitaan arabeista ja etiopialaisista. Vaikka Euroopan puoleiset turkkilaiset ja kreikkalaiset asuvat samalla alueella ja nauttivat saman alueen tuottamaa ravintoa, he ovat aina pysyneet erilaisina.»

Jos lappalaisille on Venäjän alueelta etsittävä sukulaisia, näitä ovat samojedit, lappalaisten lähimmät itäiset naapurit. Sana *samojed* on venäläisperäinen, ja sen perustana on väärä käsitys samojedien kannibalismista: venäjän sanoista *sam*, itse, ja *jed*, syö. Lindheim viittaa englantilaiseen Perriin, joka oli samojedeihin tarkemmin tutustuttuaan täysin kumonnut häpeällisen väitteen kannibalismista ja ylistänyt heidän totuudenrakkauttaan ja oikeudenmukaisuuttaan. Lindheim siteeraa Perrin kuvausta samojedien ulkomuodosta,

joka tyystin poikkeaa suomalaisesta: »Heidän kasvonsa ovat voimakkaan tummanruskeat ja sängen lihat tai kapeapospiset, ja heillä on lyhyt, tylppä nenä.» Kaikki kansat, jotka asuvat Irtyšin ja Japaninmeren välisellä alueella, ovat kasvopiirteiltään ja elintavoiltaan samalaisia, samoin kalmukit, joiden kieli täysin poikkeaa suomensukuisista; tätä Lindheim valaisee rinnastamalla lukusanat 1—10 kalmukissa ja Permin syrjäänissä. Samassa yhteydessä Lindheim kertoo kuulleensa eräiltä Permistä saapuneilta henkilöiltä alueella puhuttavan 24:ää eri kieltä, mitä hän alueen laajuuden vuoksi ei ihmettele. Erästä venäläisestä käsikirjoituksesta hän siteeraa alueella v. 1396 tunnettujen 18 eri kansan nimet, niiden joukossa *Siriani, Laponi, Koreli, Jugri, Wogulizi, Samojedi, Permaki*.

Lindheim kumoaa eräitä muita kirjallisuudessa mainittuja todisteita suomalaisten ja lappalaisten yhteisestä alkuperästä. Schefferus oli pitänyt tärkeänä todisteena lappalaisista Norjassa ja Tanskassa käytettyä nimeä *Finnar*. Tähän aikaan ei vielä oivallettu, että vanhojen kirjoittajien fennit (finnit) olivat lappalaisia (ks. s. 324). Lindheim selviytyy vaikeudesta sillä historiallisesti tosin väärällä selityksellä, että maamme tunnettiin jo 900-luvulla *Finlandiana* ja että lappalaiset veivät nimen muassaan Norjaan. Schefferuksen väite *Jumista* suomalaisten ja lappalaisten yhteisenä kantaisänä ei tukeudu minkäänlaisiin todisteihin. Joku on jopa väittänyt suomalaisilla ja lappalaisilla olevan yhteistä tavan istua jalat ristissä. Lindheim myöntää, että monet itämaiset kansat, kuten tataarit, samoin kuin lappalaisetkin istuvat tällä tavoin. »Sen sijaan suomalaisista kerrotaan samaa ilman varmoja todisteita, joiden merkitys tosioita käsiteltäessä on ratkaiseva. Vaikka olen syntynyt ja kasvanut Suomessa ja vaikka olen jo varsin vanha, en ole milloinkaan nähnyt kansalaisissani mitään tällaista, enkä huolellisista tutkimuksistani huolimatta ole havainnut tapaa milloinkaan noudatetun.»

Terve kriittisyys ilmenee tässä kuten seuraavassakin kritiikissä Schefferusta kohtaan, joka oli liian herkästi uskonut lappalaisia näiden väittäessä polveutuvan-

sa suomalaisista. »Tietämättömän rahvaan umpimähkäiset väitteet eivät merkitse mitään asiassa, jossa oppineidenkin on työlästä saada totuus selville.» Lindheim viittaakin Högströmiin, jolle lappalaiset puolestaan kertoivat polveutuvansa ruotsalaisista! Turun akatemian taloustieteen professori Gadd ei myöskään ole oikeassa uskoessaan lappalaisten alkaneen irtautua suomalaisista kristinuskon tulon vaikutuksesta. Uuden opin omaksuneet suomalaiset nimittivät pakanauskosta kiinnipitäviä häpeänimellä lappalaiset ja karkottivat heidät Norjan tuntureille. Mutta samaan aikaan elänyt Saxo Grammaticus jo tunsi lappalaiset ja heidän maansa Lapin. Ja lisäksi »jos suomalaiset eivät kielessään tunteneet appelliatiivia *lappalainen*, millä ihmeen tavalla he ovat voineet antaa sen herjanimenä toisille? Tiedämme myös, että tähän aikaan kristinuskona pidetyn uskonnon [katolisen!] levittäjät, jotka etupäässä turvautuivat väkivaltaan ja aseisiin, eivät olisi näin nopeasti pystyneet yllyttämään suomalaisia. Työ oli vielä kauan Birgerjaarlin jälkeen loppuun suorittamatta.»

Väitteet suomalaisten ja lappalaisten samankaltaisesta luonteesta, heidän laiskuudestaan, velttoudestaan ja taikauskostaan, eivät ansaitse edes kumoamista, koska niillä ei ole ainoatakaan varmaa takuumiestä. Tämän jälkeen Lindheim kirjoitti edellä siteeratut, Högströmiä ylittävät sanansa.

Lindheim oli jo saattanut esityksensä tässä kohtaa loppuun, kun hän kertoi, että hänen käsiinsä sattumalta oli osunut G. Schöningin v. 1751 ilmestynyt Norjan vanha maantiede. Heti esipuheen luetuaan hän sanoo mielihyvin huomanneensa, ettei tekijä ollut saanut vaikutteita Rudbeckin *Atlanticasta* lähtöisin olevista käsityksistä, jotka ovat totuudelle häpeäksi ja jotka pitäisi perin pohjin hävittää. Schöning oli osunut oikeaan kolmessa asiassa: »Hän epäilee ensiksikin, ovatko ne vanhat kirjailijat, jotka puhuvat fenneistä, aina ajatelleet *Finlandiaa*; toiseksi, oliko Suomen asukasluvu Tacituksen aikana yhtä suuri kuin myöhemmin, slaavien alkaessa tunkeutua eteenpäin; ja kolmanneksi hän pitää todennäköisenä, että suomalaisten kotipaikka sijaitsi aikoinaan

Suomenlahden eteläpuolella, kunnes venäläiset ajanlaskumme ensimmäisinä vuosisatoina ajoivat heidät pohjoiseen.»

Tämä käy yksiin sen kanssa, mihin Lindheim jo omin avuin oli päätenyt. Hänen omat tutkimustuloksensa jopa riittävät hälventämään Schöningin epäroinnin. »Vanhat kirjoittajat – – eivät fenneistä puhuessaan ole voineet tarkoittaa nykyistä Suomea (Finlandia), koska on selvää, ettei siellä tähän aikaan asunut suomalaisia. Olen mielestäni aiheellisesti tehnyt sen, mitä Schöning ei vielä rohjennut, nimittäin sijoittanut suomalaisten vanhat asuinpaikat ennen slaavien tuloa Venäjälle jonkin verran lännemmäksi, Itämeren eteläpuolelle, ja samalla myös kauemmas itään.»

Tutkielmansa loppuosan Lindheim käyttää kumotakseen Schöningin väitteen samojedien, lappalaisten ja suomalaisten sukulaisuudesta. Vaikka Schöning onkin ollut oikeassa kielten osalta, kieli oli hänelle vain yksi argumentti yrityksessä osoittaa rodullista yhteenkuuluvuutta, joten Lindheimin vastaväitteillä on painavuutensa. Schöning perustaa käsityksensä samojedien ja suomalaisten alkuperäisestä yhteydestä elintapojen ja myös nimen samankaltaisuuteen: lappalaiset kutsuvat itseään nimillä *Sabmi* tai *Sami*, suomalaiset *Samiaedna* (kuten Lindheim osoittaa, Schöning on tässä pahoin erehtynyt), mitä vastaa, äänteellisesti tosin muuttuneena, *Samojed*. Lisäksi samojedit olivat Strahlenbergille kertoneet esi-isiensä olevan kotoisin *Sovomissemlasta* eli suomalaisten maasta. Edelleen suomen kieli on sukua samojedille.

Lindheim kumooa kohta kohdalta Schöningin väitteet: *Sabmi* tai *Sami* ei ole sukua sanalle *Suomalainen*; väite, että maan nimi olisi ollut *Samiaedna*, on täysin nurinkurinen, sillä maan nimi on jo varhaisista ajoista ollut *Suomi*. Sanan *Samojed* etymologia on jo varhemmin selvitetty (ks. s. 321). Lisäksi samojedien oma nimi itsestään on *Chasovo*. Samojedien oma kertomus syntyperästään ei ole kovinkaan luotettava. Kovin painava ei ole myöskään elintapojen samankaltaisuuteen perustuva argumentti. Jos se hyväksyttäisiin, pitäisi jopa arabit ja amerikkalaiset [intiaanit] lukea

suomensukuisiksi. Lindheim huomauttaa aiheellisesti, että »eri alkuperää olevat kansat voivat noudattaa samanlaisia elintapoja – – . Yhtä varmasti on myös lukuisia sukulaiskansoja, jotka ovat tässä suhteessa hyvin erilaisia, esimerkiksi espanjalaiset ja ranskalaiset, jotka ovat alkuaan samaa juurta mutta tavoiltaan ja laitoksiltaan tyystin erilaisia.»

Eniten Lindheim pohtii samojedin väitettyä suomensukuisuutta. Hänen tunnollisuuttaan osoittaa se, että koska hän itse ei osannut samojedia eikä halunnut turvautua hatariin otaksumiin ja väkinäisiin etymologioihin, hän kääntyi kirjeitse muiden puoleen saadakseen riittäviä ja luotettavia näytteitä kielestä. Hän saikin 2 000 sanaa kolmestatoista samojedien murteesta (kokoelma tuhoutui Turun palossa). Verrattuaan niitä tarkoin suomalaisiin hän löysi vain taugin ja kamassin murteiden sanan *kole, kola*, »jonka voitaneen katsoa vastaavan suomen sanaa *kala*. Mutta tämäkin on yhtä satunnaista kuin se, että sana 'seitsemän' samojedien murteissa näyttää puhtaasti ruotsalaiselta. Heidän numerojärjestelmänsä ei lukuisien muiden kansojen tavoin jatku kymmeneen vaan pysähtyy yhdeksään ja aloittaa sen jälkeen uuden sarjan». Vasta tultuaan kosketuksiin venäläisten kanssa samojedit ovat näiltä omaksuneet kymmenjärjestelmän ja osoittavat kymmenlukua sanalla *luzeju* 'venäläinen numero'. Vahvistaakseen väitettään, ettei samojedi ole suomensukuihin kieli, Lindheim luettelee käsillä olevasta sanastostaan lukusanat 1–10 neljässä samojedin Eurooppaa lähinnä olevassa murteessa. Toisin on laita ostjakien ja syrjäänien, joiden kielet ovat sen kielen murteita, jota suomalaiset puhuvat mutta joilla ei ole mitään yhteistä samojedien kanssa. He eivät asu samojedien tavoin Jäämeren äärellä. Kaikkein eniten samojedeista eroavat Vjatkan suuriruhtinaskunnan votjakit, joiden kieli on suomelle läheisempää sukua kuin syrjääni.

Samojedien ja lapin suhteista hän sanoo: »En pysty päättelemään, onko samojedin ja jonkin sen murteen ja lapin välillä jotakin yhtäläisyyttä. Huomaatan vain, että Högströmin ja muiden mukaan Ruotsin ja Norjan lappalaiset puhuvat eri

tavoin sekoittunutta ja muista kielistä kokoon harsittua kieltä ja että minunkin mielestäni lappia tuskin on enää alkuperäisessä muodossaan jäljellä Ruotsin ja Norjan alueilla. Jos sen vertailusta jotain valaisua toivotaan, sitä on sen vuoksi tutkittava Kuolan niemimaan ja Vienanmeren välillä, alueella jossa lappalaiset vielä asuvat alkuperäisillä paikoillaan.»

Lindheimin mukaan Schöning oli selvillä lingvistisen argumentin heikkoudesta, siitä että samojedilla ja suomalaisilla kielillä oli kovin vähän yhteistä. »Schöning huomauttaa, että kielet ovat alttiina monenlaisille muutoksille. Mutta jos tämä hyväksyttäisiin rajoituksitta, häviäisi heti täysin kaikki se merkitys, joka tähän asti syystä on katsottu olevan kielten joko erilaisuudella tai yhtäläisyydellä - -. Tämän vuoksi aikaisemmin esitettyyn on lisättävä, että kielet voivat muuttua kokonaan kansoissa, joiden alueet ovat ahtaat, joilla on jatkuvaa yhteyttä toisiin kansoihin, jotka käyvät laajalti sotaa tai kauppaa ja muuttavat tuon tuostakin paikasta toiseen, jotka harjoittavat tieteitä ja taiteita, joiden sijainti tai luonnonlaatu estää rauhallisen aloillaan pysyttelyn, olkoon syynä naapurikansojen houkutus tai se, että ne itse vetävät muita puoleensa. Päinvastoin taas kansoissa, joissa mitään tällaista ei tapahdu, kieli säilyy ja pysyy kaikkialla samanlaisena.» Lindheim mainitsee esimerkkinä kirkkoslaavin (*politior lingua Slavonica*), jossa Rurikin raamatunkäännöksen julkaisemisesta lähtien ei ole tapahtunut muutoksia, vaikka kieli on käytössä lukemattomien kansojen keskuudessa Adrianmereltä Itämerelle, Saksan rajoilta Kiinaan. »Jopa nekin, jotka asuvat ahtailla alueilla, säilyttävät kielensä sekoittumattomana, ellei ole tilaisuutta kansakäymiseen ja vilkkaampiin yhteyksiin. Näin on käynyt Ala-Lusatin vendeille, joiden kieli on säilynyt keisari Konrad II:n [k.1039] ajoista entisen kaltaisena, vaikka he tuosta ajasta lähtien ovat ahtaalla alueellaan olleet germaanien piirittämiä ja miltei sisään sulkemia. Oleskellessani nuorena miehenä heidän keskuudessaan havaitsin tämän johtuvan ennen kaikkea siitä vihasta ja molemminpuolisesta ylenkatseesta, joka vallitsi heidän ja heidät

aikoinaan kukistaneiden saksalaisten jälkeläisten välillä.»

Kirjoitus päättyy tiivistelmään suomalaisten alkuperästä ja historiallisen kriittisyyden korostamiseen: »Ainoa tarkoitukseni on ollut osoittaa, etteivät samojedit ja lappalaiset polveudu samasta kantasuvusta kuin suomalaiset ja että suomalaisten esisät ovat aikoinaan asuneet Itämeren ja Suomenlahden eteläpuolella. En pidä välttämättömänä enkä mahdollisena pyrkiä kauemmas ja etsiä vanhimpia asuin- ja jopa synnyinseutuja, ellei haluta uhkarohkeasti kietoutua taruihin ja arveluihin tai hypätä suunnatonta oiketietä keskiajasta Noakin arkkiiin ja siihen osaan Aasiaa, josta kaikki maailman kansat ovat saaneet alkunsa. Jos tämä otettaisiin huomioon, ei ainoakaan kansa voisi ylpeillä suomalaisia mainiommasta tai vanhemmasta sukupuusta.»

Näin suomalaisten raamatullinen alkuperä oli kohteliaasti työnnetty tarujen joukkoon, vaikka sille vielä muodollista kunnioitusta osoitettiinkin.

*

Mitä Lindheimin väitteistä on nykyajan näkökulmasta ajateltava? Hänen tärkeimmät päätelmänsä olivat ensiksikin, että suomalaiset ja lappalaiset olivat etnisesti ja lingvistiksi eri kansoja, toiseksi, että lappalaiset olivat asuneet Suomessa ennen suomalaisia ja väistyneet näiden tieltä pohjoiseen, ja kolmanneksi, että suomalaiset olivat varhemmin asuneet Suomenlahden ja Itämeren eteläpuolella ja siirtyneet sieltä vähitellen slaavilaisvaellusten painamina pohjoiseen, maahamme.

Lindheim on ilman muuta oikeassa siinä, että lappalaiset eroavat etnisesti suomalaisista. Heidän geeniperimänsä on erilainen. Kielellisesti lappi sen sijaan kuuluu suomalais-ugrilaisiin kieliin, vaikka erkaneminen on tapahtunut ehkä jo 1000 vuotta eKr. Mutta Lindheimin aikana ja paljon myöhemminkin rotu, kulttuuri ja kieli käsitettiin enemmän tai vähemmän kiinteäksi ykseydeksi. Kielenvaihdoksen ongelmaa ei täysin oivallettu, vaikka Lindheimilläkin on jo viitteitä tähän suuntaan. Voidaan ajatella, että hänen

lähtökohtansa oli suomalaisten ja lappalaisten havaittu erilaisuus ja että hän tältä pohjalta kielsi myös kielisukulaisuuden. Kieliongelma ei hänelle ollut keskeinen; eihän hän itse edes osannut lappia. Porthan seurasi suurin piirtein Lindheimiä mutta myönsi kuitenkin kielten olevan, tosin kaukaista, sukua toisilleen. Tämä käsitys vastaa nykyistä.

Toisessa kohtaa Lindheim oli oikeilla jäljillä. Skyyttalaiset fantasiat suomalaisista Skandinavian alkuasukkaina joutivat häviämään. Asutushistoriassa Porthan on paljossa seurailut Lindheimiä. Väitöskirjassa Pirkkalaisista (1786) hän esimerkiksi Lindheimin tavoin luettelee lappalaisperäisiä paikannimiä todisteena maamme varhaisesta lappalaisasutuksesta. Tosin Lindheim ei vielä ollut selvillä siitä, että Tacituksen ja muiden vanhojen kirjailijoiden käyttämä kansannimi *fennii* alun perin oli tarkoittanut lappalaisia, vasta myöhemmin suomalaisia. Tämä seikka oli Porthanin pääargumentteja hänen torjuessaan lappalaisten ja suomalaisten samastuksen.

Ja kolmanneksi: Lindheim oli Porthania oikeammassa väittäessään suomalaisten tulleen maahamme vähitellen etelästä. Porthan nimenomaan torjuu Lindheimin teorian selityksissään Juustenin Piispainkronikkaan (Valitut teokset s. 161). Tosin Lindheimin kuva Suomen suvun eri kansoista ja suvun varhaishistoriasta oli hatarampi kuin Porthanin, joka saattoi käyttää hyväkseen Schlözerin ja muiden painavia tutkimuksia.

Tuskin lienee liioittelua pitää Lindheimiä Keski-Euroopasta pohjoiseen leviävän valistushengen yhtenä ilmentymänä, jos valistuksella ymmärretään kriittisyyden ja omakohtaisen havainnoinnin korostamista vastoin kirjoista luettuja ja perimätietoina säilyneitä käsityksiä ja kuvitelmia.

IIRO KAJANTO